

Pr. dr. Bogdan Florea

Credință și fapte în viața morală creștină

*Un răspuns teologic la provocările
postmodernității*

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2020

CUPRINS

Abrevieri	11
Introducere	13

Partea I

Analiza conceptului de credință

1. Credința creștină în contextul postmodernității.	
O temă de reflecție majoră pentru teologie	19
1.1. Devieri de la dreapta credință în contextul postmodernității	21
1.1.1. Idolatria metafizică, religioasă și morală – alienarea omului de Dumnezeu cel Viu	22
1.1.2. Erezia și schisma – falsificarea credinței și pierderea comuniunii	25
1.1.3. Necredința – devierea căutării spirituale a omului spre secular	27
1.1.4. Individualismul – înstrăinarea pietistă a credinței de comuniunea eclesială	30
1.1.5. Relativismul – Dumnezeu închis în limitele subiectivității umane	33
1.2. O cauză teologică a stării actuale: denaturarea înțelegerii credinței în al doilea mileniu creștin	38
1.3. Pierderea credinței, într-o lume secularizată. Cum putem regăsi unitatea credinței în Duhul Sfânt?	43
2. Omul în fața întrebării despre Dumnezeu	52
2.1. Etimologia cuvintelor <i>credentia</i> și <i>πίστις</i>	53
2.2. Câteva considerații comparative despre Dumnezeu în filosofie și teologie	53

3. Credința ca răspuns al omului	
la Revelația lui Dumnezeu în Iisus Hristos	58
3.1. De la credința naturală la credința teologică	58
3.2. Credința este prima virtute teologică	60
3.3. Credința este trăire și cunoaștere	63
3.4. Credința unifică persoana umană	64
4. Temeiuri ale credinței	66
4.1. Temeiuri generale.	
Lucrarea lui Dumnezeu pentru oameni	66
4.1.1. Revelația – Dumnezeu Se descoperă oamenilor	66
4.1.2. Creația – „în El trăim	
și ne mișcăm și suntem” (Fapte 17, 28)	70
4.1.3. Biserica – cea care păstrează și transmite credința	73
4.2. Temeiuri speciale	74
4.2.1. Harul ca prezență a lui Dumnezeu	
care ne cheamă la credință	74
4.2.2. Omul ca persoană liberă în conlucrare cu Dumnezeu	76
4.2.3. Omul ca mediu prin care	
Dumnezeu transmite credința	81
5. Raportul credinței cu rațiunea, voința și sentimentul	83
5.1. Rațiunea slujește minții,	
iar mintea cunoaște prin credință	84
5.2. Rolul voinței și al sentimentului în cadrul credinței	87
6. Credința ca relație concretă	
a omului cu Hristos în Biserica Sa	94
6.1. Credința împlinește	
vocația omului pentru comuniune	94
6.2. Credința se întărește prin rugăciune	102
6.3. Credința se cultivă și se trăiește în Biserică	103
6.3.1. Necesitatea Bisericii pentru credință	103
6.3.2. Biserica – „loc” al nașterii noastre întru credință	106
6.3.3. Biserica – comunitate în care creștem	
și ne maturizăm întru credință	108
6.3.4. Lăcașul sfânt – sinteză a semnificațiilor Bisericii	
și revelare a finalității credinței	115

Partea a II-a
Credința și faptele bune

7. Credința și faptele bune în perspectiva ortodoxă	123
7.1. Credința se manifestă prin faptele bune pentru a realiza iubirea	123
7.2. Unitatea dintre credință și faptele bune	129
7.2.1. Credința și faptele bune sunt unite în persoana umană	130
7.2.2. Credința și faptele bune sunt unite prin caracterul lor hristocentric, pnevmatic și eclesial	132
8. Alte concepții teologice despre credință și faptele bune	138
8.1. Aspecte ale teologiei luterane	138
8.1.1. Contextul istoric și teologic al Reformei protestante	139
8.1.2. Analiza unor texte din <i>Cartea Concordiei</i> , Philip Melancton și Martin Chemnitz	141
8.2. Răspunsul teologiei romano-catolice prin Conciliul Tridentin	151
8.3. Analiza concepției catolice tridentine din perspectiva ortodoxă	155
8.4. Interferențe între punctul de vedere catolic și cel luteran	157
8.5. Necesitatea unei abordări aprofundate a tainei mântuirii în Hristos	161
9. Viața morală creștină – prin credința în Hristos și harul Duhului Sfânt spre iubirea lui Dumnezeu-Tatăl	167
9.1. Persoana umană – împreună lucrătoare cu Dumnezeu	168
9.2. Trăirea ascetică și sacramentală a credinței	178
9.2.1. Asceza slujește comuniunii de iubire cu Dumnezeu și cu semenii	178
9.2.2. Asceza se împletește cu Sfintele Taine	182
9.2.3. Asceza ne curățește mintea pentru a înțelege trupul, creația și semenii în adevăratul lor sens	184
9.2.4. Programul ascetic al tradiției patristice răsăritene	188

9.3. Roadele credinței ascetice și sacramentale – slujirea aproapelui prin filantropie și misiune	194
9.3.1. Manifestarea credinței prin filantropie	194
9.3.2. Mărturisirea credinței prin misiunea creștină	202
10. Modele de trăire a credinței în primele veacuri creștine	206
10.1. Perioada apostolică și postapostolică – „credința lucrătoare prin iubire” (Gal. 5, 6)	207
10.2. Apologetii creștini	223
10.3. Martirii creștini – credința mai tare decât moartea	229

Partea a III-a
Provocări ale postmodernității
față de credința și trăirea creștină

11. Discursul filosofic postmodern și credința creștină	239
11.1. Trecerea filosofiei de la modernitate la postmodernitate	239
11.1.1. Ce este postmodernitatea din punct de vedere filosofic?	239
11.1.2. Câteva considerații pe marginea problemei adevărului în filosofie	242
11.2. Jean François Lyotard (1924-1996)	245
11.3. Martin Heidegger (1889-1976)	256
11.4. Jacques Derrida (1930-2004)	268
11.5. Pragmatismul	272
11.6. Reflecții teologice despre conștiința filosofică postmodernă	277
12. Credința creștină într-o societate postmodernă	281
12.1. Care este rolul credinței în societate?	281
12.2. Societatea virtuală ca surrogat al comuniunii interumane autentice	286
13. Globalizarea – proces caracteristic postmodernității. Probleme pe care le ridică față de credința creștină	293
13.1. Ce este globalizarea?	293

13.2. Probleme ridicate de globalizare: migrația, competitivitatea, necesitatea conștiinței comune și constrângerea libertății	297
13.3. Polarizarea economică	305
13.4. Evoluția muncii și efectele ei	307
14. Dialogul dintre știință și teologie – o șansă pentru postmodernitate	311
14.1. Știința și teologia au vocația de a conlucra pentru a descoperi valoarea și unitatea creației și a omului	312
14.2. Valoarea teologică a lumii naturale	319
14.3. Etica tehnologiei	322
Concluzii	327
Bibliografie	337

Introducere

Lucrarea de față se intitulează *Credință și fapte în viața morală creștină. Un răspuns teologic la provocările postmodernității*. Ea este motivată profesional de slujirea noastră preoțească în cadrul căreia trăirea și transmiterea credinței creștine reprezintă preocuparea esențială. Observând starea credinței credincioșilor, devierile de la dreapta credință, încercările la care este supusă credința din partea lumii, apare firesc căutarea unor soluții de înnoire a trăirii credinței creștine și a lucrării faptelor bune. Slăbirea credinței, separarea ei de Biserică, de asceză și Sfintele Taine, este una dintre cauzele bolilor spirituale și a decăderii morale a lumii postmoderne.

Lucrarea este motivată și de preocuparea interdisciplinară care inspiră cercetarea contemporană în general, fiind o aprofundare a lucrării noastre de disertație *Ipostaze ale globalizării în societatea contemporană. O perspectivă a Teologiei Morale*.

Tema credinței este, prin caracterul ei inerent vieții umane, mereu de actualitate. Credința și faptele religioase constituie subiect de cercetare pentru specialiști din mai multe domenii, nu doar teologi. Și aceasta deoarece credința este un act personal specific uman care nu poate fi șters sau ignorat și care inspiră toate sferele vieții noastre. De aceea, dezbateră din jurul credinței religioase este fascinantă și suscită o confruntare ideatică între oameni de știință, politologi, sociologi, psihologi, filosofi, economiști și teologi pe marginea unor concepte precum: modernitate, postmodernitate, moralitate, secularizare, desecularizare sau revenirea religiei. Fenomenul credinței este și foarte complex, datele lui variind în funcție de ce parte a lumii vorbim, de țară, de religie și de confesiune sau de gradul de dezvoltare.

Motivația lucrării este susținută și de sentimentul că trăirea credinței în cadrul Bisericii noastre Ortodoxe Române stagnează. Pe de o parte, din cauza influenței și a provocărilor venite din spațiul secular actual, dar într-o mai mare măsură, din cauza înțelegerii greșite a legăturii interioare pe care credința, faptele bune și Biserica o au. O parte dintre creștinii

din Biserica noastră sunt indiferenți și mărturisesc credința formal, fără să conștientizeze și să își asume exigențele vieții morale creștine. Ei nu au o responsabilitate față de comunitățile parohiale din care fac parte, nu participă la Tainele Bisericii, de aceea credința lor este firavă și viața lor morală este precară. Ei au o credință doar cu sensul de adeziune verbală la o tradiție și cultură, fără implicații asupra faptelor personale. Există și oameni care consideră că faptelor lor țin loc de credință. Este de ajuns că faci bine și nu faci rău celorlalți, spun ei, nu este nevoie de o credință. Probitatea morală a acestor persoane nu rezistă la o privire mai atentă, iar faptele bune reduse la gesturi caritabile materiale sunt rodul milei uma-ne, nu sunt constante și nasc mândria. De cele mai multe ori aceste acțiuni nu creează legătura dintre două inimi, nu realizează iubirea și nu au o valoare în veșnicie.

Având în vedere aceste motivații, am considerat că este importantă și de actualitate o analiză, din perspectiva Teologiei Morale Ortodoxe, a credinței creștine, a manifestării ei prin faptele bune și a provocărilor la care aceasta este supusă în prezent, cu scopul de a găsi principiile de urmat pentru înnoirea credinței și a vieții morale în Biserica noastră.

Premisa de la care am plecat este că, în prezent, foarte mulți creștini trăiesc credința într-un mod mai mult sau mai puțin depărtat de unitatea ei în Duhul Sfânt, adică de înțelegerea ei apostolică și patristică. O cauză a acestei stări am considerat că a fost dezvoltarea în al doilea mileniu creștin a unor interpretări raționaliste și pietiste ale credinței. De aceea am căutat să arătăm care sunt semnificațiile și temeiurile credinței, care este locul ei în viața persoanei umane și care este raportul ei cu Biserica. Aceasta ne-a condus la definirea credinței ca relația concretă a omului cu Hristos în Biserica Sa. Astfel, credința se manifestă atât personal, cât și comunitar: prin rugăciune, Sfintele Taine, asceză, fapte de milostenie, misiune. Iar scopul final al credinței și al faptelor bune este realizarea comuniunii de iubire între oameni și Dumnezeu. De această înțelegere a credinței specifică Bisericii nedespărțite s-a înstrăinat Apusul creștin în al doilea mileniu. Această afirmație am argumentat-o analizând viziunea luterană și cea catolică despre credință și faptele bune. În Biserica Ortodoxă, viața morală creștină a fost înțeleasă constant în dimensiunea ei ascetică și sacramentală, urmând modelele de trăire a credinței din Biserica primară, pe care le-am prezentat. Astfel, am ajuns în ultima parte a lucrării la întrebarea despre cum putem trăi autentic credința creștină într-o lume postmodernă, care sunt provocările pe care le ridică discursul filosofic, contextul social, politico-economic și întâlnirea teologiei cu știința.

Obiectivul lucrării este de a arăta că individualismul, fragmentarea și relativismul, specifice vremii noastre, pot fi depășite prin credința creș-

tină trăită personal și eclesial, asumată prin fapte bune și printr-o viață morală orientată spre comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii. De asemenea, ne propunem să arătăm că postmodernitatea are, prin critica pe care o aduce modernității, șansa deosebită de a înainta spre o viziune mai unitară, mai dreaptă și mai adevărată asupra omului și a lumii datorită dialogului dintre filosofie, știință și teologie.

Pe tema trăirii credinței creștine în context contemporan au adus contribuții importante teologi din toate marile confesiuni creștine. Despre credința religioasă în general au scris ca observatori din exterior și diferiți specialiști căutând să evidențieze cauze și efecte, legături și analogii cu domeniul lor de referință: politică și securitate, economie, sociologie, psihologie sau filosofie. Dar cel mai profund considerăm că au scris acei cercetători care sunt în interiorul credinței ca oameni ai credinței, în special teologii. Chiar dacă este un subiect intens dezbătut, credința nu reprezintă un subiect ce poate fi epuizat. Pentru că realitatea actului personal specific uman pe care îl indică termenul „credință” este nesfârșită, ne trimite la o realitate personală inefabilă, la Dumnezeu.

Dintre numeroasele contribuții teologice aduse la aprofundarea temei credinței menționăm câteva. În teologia ortodoxă românească, lucrările: Pr. prof. dr. Gheorghe Popa, *Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*; Pr. prof. dr. Ștefan Iloae, *Morala creștină și etica postmodernă. O întâlnire necesară*; prof. dr. Sebastian Moldovan, *Temeiurile trinitare ale vieții morale. O contribuție la valorificarea teologiei Părintelui Dumitru Stăniloae*; †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Teologie și spiritualitate*; Pr. prof. acad. dr. Dumitru Popescu, *Apologetica rațional-duhovnicească a Ortodoxiei*; Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Repere morale pentru omul contemporan*; Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă*; Nichifor Crainic, *Sfințenia – împlinirea umanului*; la care adăugăm studiile: Pr. prof. dr. Gheorghe Petraru, „Abordări filosofice ale religiei în modernitate și post-modernitate. Implicații politice și ideologice”; Pr. prof. dr. Vasile Răducă, „Credința deistă și credința mântuitoare”; Pr. prof. dr. Petre Semen, „Ce ne spune Biblia despre credință?”; Pr. prof. dr. Ioan-Cristinel Teșu, „Hristos – pelerin în sufletul fratelui nostru sărac sau despre bazele spirituale ale filantropiei ortodoxe”.

În spațiul teologiei ortodoxe în general, amintim cercetările unor teologi precum: Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*; Christos Yannaras, *Libertatea moralei*; Ioannis Zizioulas, *Ființa eclesială*; Anastasios Yannoulatos, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*; Jean Meyendorff, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*. Aprofundări ale subiectului credinței în teologia catolică sunt numeroase, între care notăm Karl Rahner, *Tratat*

fundamental despre credință. Introducere în conceptul de creștinism; Joseph Ratzinger, *Introducere în creștinism. Prelegeri despre Crezul apostolic*; și Johann Baptist Metz, *Faith in History and Society*. Iar în teologia protestantă îi amintim pe Emil Brunner, *I Believe in the Living God. Sermons on the Apostles' Creed*, și Paul Tillich, *Dinamica credinței*.

Având în vedere aportul pe care aceste personalități l-au adus la cunoașterea credinței și acțiunii creștine într-o lume postmodernă, un nou demers pe această temă poate părea la prima vedere redundant. Totuși, dacă ținem cont de transformările sociale rapide și de multiplele provocări pe care post-modernitatea le ridică în calea credinței și a vieții morale, o nouă analiză de sinteză, adusă la zi, și propunerea unor principii teologice de revigorare a trăirii drepte credințe în spațiul nostru ortodox sunt binevenite. Lucrarea aduce în discuție curente filosofice, precum deconstructivismul și pragmatismul, mai puțin abordate în teologie. Ea oferă o viziune pozitivă asupra timpului prezent, având în vedere posibilitățile dialogului interdisciplinar. Iar concluziile cercetării pot fi aplicate practic în pastorația credincioșilor și în educația religioasă a copiilor și a tinerilor.

Ca metode de cercetare, în această lucrare am folosit analiza sistematică a conceptelor teologice de credință, fapte bune, mântuire, viață morală și altele. Am abordat hermeneutic mai multe texte scripturistice și patristice pentru a argumenta afirmațiile noastre teologice. Am analizat comparativ și interdisciplinar concepte precum Dumnezeu, adevăr, persoană, voință, libertate, rațiune, sentiment și altele. Am asociat rezultate din domenii precum sociologia, economia sau științele naturale cu anumite puncte de vedere teologice în vederea susținerii și aprofundării lor. De asemenea, am prezentat legătura de cauzalitate dintre anumite stări din prezent și unele tradiții teologice și filosofice din trecut. Fiind o lucrare de sinteză, ea conține, probabil, în unele locuri judecăți prea generale sau argumentări mai puțin consistente. Din același motiv, deși am scris din perspectiva disciplinei de Teologie Morală Ortodoxă, în anumite capitole abordarea va fi atins aspecte dogmatice, misionare sau istorice.

Lucrarea de față este o vedere asupra prezentului nostru social și eclesial prin ochii preotului și ai teologului. Astfel, ea îmbogățește mai puțin prin suma informațiilor transmise, cât prin apelul moral la o analiză personală și comunitară a stării credinței și prin propunerea de a ne orienta mai mult spre unitate și comuniune. Ea reflectă starea de slujire a teologiei în viața Bisericii astăzi și iubirea acesteia pentru lume.

7.

Credința și faptele bune în perspectiva ortodoxă

7.1. Credința se manifestă prin faptele bune pentru a realiza iubirea

Sfântul Iustin Martirul și Filosoful relatează că una dintre cererile pe care Biserica primară le aducea în rugăciune lui Dumnezeu era ca cei credincioși, aflând adevărul, să fie și prin fapte trăitori și păzitori ai lui³⁹⁸. Vedem, astfel, că în conștiința Bisericii credința în Adevărul-Hristos a fost mereu unită cu împlinirea poruncilor Lui.

Trăirea credinței ca relație concretă cu Dumnezeu este fidelă acestei înțelegeri apostolice și o arată ca fiind nedespărțită de faptele bune și de iubire³⁹⁹. Credința-relație implică iubirea pentru Dumnezeu, dar și pentru tot ceea ce iubește Dumnezeu, pentru toate făpturile și pentru toată creația Lui. De asemenea, presupune faptele care sunt plăcute Lui. Este la fel ca atunci când suntem într-o relație de prietenie sau de iubire cu o altă persoană și ne preocupăm de multe lucruri care stau în legătură cu ea: familie, profesie, pasiuni sau locuri dragi; și ne străduim să nu facem ceva care nu i-ar fi pe plac. Acest triunghi relație-preocupare-comportament, specific legăturilor interumane, este ridicat la gradul suprem în privința legăturii cu Dumnezeu și devine credință-fapte-iubire.

În Sfânta Scriptură, aceste trei coordonate sunt nedespărțite. Iată un exemplu. La Cina cea de Taină, Mântuitorul le spune ucenicilor Săi: „Să nu se tulbure inima voastră; credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine” (In 14, 1), adică rămâneți în legătură cu Mine și cu Tatăl, în pofida a tot ce se va întâmpla: prinderea, judecata, Pătimirile, Crucea și îngroparea. După care le arată că El are să plece la Tatăl, să le gătească loc, dar are să vină din nou să îi ia și pe ei la Tatăl, pentru că El este Calea, Adevărul și Viața,

³⁹⁸ SFÂNTUL IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOZOFUL, „Apologia întâia”, LXV, p. 70.

³⁹⁹ P. TILlich, *Dinamica credinței*, pp. 152-153.

singurul prin Care avem intrare la Tatăl (v. 2-6). Mai mult, între Fiul și Tatăl nu este nici o distanță, căci cine cunoaște pe Fiul cunoaște și pe Tatăl și cine vede pe Fiul a văzut pe Tatăl (v. 7-10), pentru că Tatăl și Fiul una sunt: „Credeți Mie că Eu sunt într-un Tatăl și Tatăl într-un Mine” (v. 11). Iar această credință este o legătură vie care comunică de la Hristos spre ucenici puterea Lui: „Adevărat, adevărat zic vouă: cel ce crede în Mine va face și el lucrările pe care le fac Eu” (v. 12). Și puterea Lui se arată în fapte și în iubire: „De Mă iubiți, păziți poruncile Mele” (v. 15) sau „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește” (v. 21).

Credința presupune, așadar, păzirea poruncilor care se cuprind în iubirea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui, deoarece nu poate un om să fie dedicat cu toată ființa lui Dumnezeu și să-l disprețuiască pe aproapele său: „Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească. Și această poruncă avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său” (I In 4, 20-21).

Dacă înțelegem credința ca o apartenență culturală, ca ținere a unor tradiții sau ca o convingere de adevăruri care nu sunt evidente rațional, atunci legătura dintre credință, fapte și iubire este mai firavă. Ultimele două devin în conștiința credincioșilor doar cerințe etice și mai puțin aspecte necesare pentru și integrate dinamic în trăirea comuniunii cu Dumnezeu.

Înțelegerea credinței ca relație cu Dumnezeu strâns unită cu faptele iubirii o putem argumenta și cu un contraexemplu. Sfântul Apostol Iacov scrie că „și demonii cred și se cutremură” (Iac. 2, 19). Ei au o relație cu Dumnezeu, dar negativă: întreaga lor ființă și putere o dedică urii față de Dumnezeu și creația Lui. Ei reprezintă minus-credința sau anti-credința absolută. Chiar și această credință a lor se manifestă prin fapte, dar ale urii⁴⁰⁰.

Credința în Dumnezeu trebuie să fie o legătură vie și autentică cu El, fără a fi dominată de teamă sau de rațiune. Datele Revelației cer ca legătura credinței să fie mai ales una de iubire. Căutarea universală specifică omului nu are ca obiect o autoritate de care să se teamă și să o asculte. Și atunci când spunem că are ca obiect sensul ultim al lumii, nu înseamnă

⁴⁰⁰ „El de la început a fost ucigător de oameni și nu a stat într-un adevăr, pentru că nu este adevăr într-un el. Când grăiește minciuna, grăiește dintru ale sale, căci este mincinos și tatăl minciunii” (In 8, 44); „Cine săvârșește păcatul este de la diavolul, pentru că de la început diavolul păcătuiește. Pentru aceasta S-a arătat Fiul lui Dumnezeu, ca să strice lucrurile diavolului” (I In 3, 8).

că este vorba de un sens speculativ, ci de un sens viu, de fundamentul vieții. Și acesta este iubirea, iar credința este legătura supremă cu Dumnezeu ca iubire, adică Sfânta Treime.

Această însușire a credinței de a fi orientată spre iubire face ca expresia imediată a ei să fie faptele bune. Credința în Dumnezeu se naște și tinde spre iubirea lui Dumnezeu, iar iubirea are un caracter extatic, de ieșire spre cel dorit. De aceea este plină de dorința de a se manifesta concret prin fapte. Pentru că și faptele hrănesc iubirea și întăresc credința⁴⁰¹.

Faptele bune nu pot fi separate de credința care le inspiră și trebuie evaluate în legătură cu aceasta⁴⁰². Să luăm un exemplu ipotetic: doi tineri care protestează. Amândoi par a flămânzi și a înseta de dreptate. Unul dintre ei protestează alături de mulți alții împotriva unui regim dictatorial care a oprimat poporul, demnitatea și libertatea lui. El face aceasta din credința puternică în idealul libertății și al dreptății, care reprezintă un bine cuprins în Binele suprem, Dumnezeu. Cel de-al doilea protestează pentru drepturile minorităților sexuale. El este animat de credința în toleranța, autonomia și libertatea absolută a omului. Deși săvârșesc aceeași acțiune, totuși cei doi tineri sunt atât de diferiți prin credința lor, înțelegă ca preocupare dominantă. Să vedem și un alt exemplu: să ne imaginăm doi oameni săraci. Deși câștigă câte ceva din munca lor, ei cheltuie aproape totul și nu își îmbunătățesc starea materială. Ei fac aceeași acțiune de cedare a averii bănești, dar unul poate fi sărac din multa lui credință, milostenie și iubire pentru Dumnezeu, iar altul poate fi sărac din multa lui credință, risipă și iubire pentru lucruri finite și chiar distrugătoare, precum alcoolul, jocurile de noroc sau ce se ascunde de regulă în spatele acestora: un ocean de resentimente și suferință. Așadar, scopul faptelor este revelat de credință și în funcție de aceasta ne apropiem de Dumnezeu și ne umplem de har sau ne depărtăm și ne închidem în sine.

Mai multe argumente pentru unitatea dintre credință, fapte și iubire, precum și analiza urmărilor fragmentării lor găsim la Sfântul Cuvios Marcu Ascetul⁴⁰³. Acesta a scris o serie de învățături (capete) despre

⁴⁰¹ P. TILICH, *Dinamica credinței*, pp. 156-157.

⁴⁰² G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. I, pp. 63-64.

⁴⁰³ Mare Părinte duhovnicesc al Bisericii care a trăit în secolele IV-V și a fost egumen al unei mănăstiri din Galatia, Asia Mică, iar mai apoi pustnic. A fost de asemenea ucenic sau cel puțin un admirator al Sfântului Ioan Gură de Aur. Nouă lucrări ale sale se păstrează până astăzi, parte din ele intrând în cuprinsul colecției filocalice. Importanța sa pentru mediul monastic este ilustrată de un dicton bizantin din secolele X-XIV care spune „Vindeți tot și cumpărați pe Marcu”, referindu-se la Părintele filocalic Marcu Ascetul.

credință, fapte și mântuire, între care găsim și aceasta: „Unii, neîmplinind poruncile, socotesc că ei cred drept. Alții, împlinindu-le, așteaptă Împărăția ca o plată datorată. Și unii și alții greșesc față de adevăr”⁴⁰⁴. Într-adevăr, credința lipsită de faptele ei este moartă (Iac. 2, 26). Dacă creștinul nu se angajează cu hotărâre în viața morală, începând cu etapa curățirii de patimi și a dobândirii virtuților, dacă nu se integrează în Biserica și nu participă la Sfintele Taine, atunci nu se va face părtaș de harul Duhului Sfânt și de viața cea nouă în Hristos. Credința va fi doar o afirmație care în fața morții nu va avea puterea învierii. O astfel de credință nu este mântuitoare.

Sfântul Cuvios Marcu ne arată că și credința fără iubire este moartă. Unii sunt silitori în practica ascezei și în viața liturgică, dar le lipsește iubirea. Credința lor se exprimă prin faptele lor, dar nu este orientată spre Dumnezeu, ci spre o răsplată imaginară: pentru că nu există o altă așa-zisă răsplată pentru credință și faptele ei decât iubirea lui Dumnezeu. Mântuirea nu este un premiu distinct de Dumnezeu pe care să îl câștigăm și să ne bucurăm de el cu o satisfacție individuală. Mântuirea este viața veșnică în părtășie de iubire cu Dumnezeu, cu îngerii, cu sfinții și cu toți cei credincioși. Adesea, cei care au credința și faptele amestecate cu mândrie și interes duc lipsă profundă de iubire față de aproapele lor.

Și alți Sfinți Părinți au observat că cei credincioși au grade diferite de maturitate duhovnicească. Unii păzesc poruncile lui Dumnezeu din frica de pedeapsă, alții cu gândul la o răsplată. Aceștia interpretează legea libertății, de care vorbește Sfântul Apostol Iacov (Iac. 2, 12), în sens juridic și nu în libertatea harului: ei cred că trebuie să respecte normele morale în mod formal, fie pentru a nu-și pierde confortul exterior în viața de aici și în cea de dincolo, fie sperând că astfel vor avea o soartă mai bună decât alții în cele de aici și în veșnicie. Ei nu înțeleg și nu trăiesc credința ca o relație interpersonală cu Dumnezeu și nu sunt plini de iubire pentru El. Astfel, faptele lor sunt interesate și doar în aparență virtuozitate.

Dacă suntem sinceri cu noi înșine, recunoaștem că aceste două stări și respectiv două tipuri de credință, de rob și de năimit, ne caracterizează pe fiecare în parte în anumite perioade din viața noastră duhovnicească. Totuși ele trebuie să fie depășite de cei credincioși, pentru a ajunge dincolo de teamă și egoism, la iubirea lui Hristos, la starea de fii liberi ai

⁴⁰⁴ MARCU ASCETUL, „Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte”, în: *Filocalia*, vol. I, trad. de Pr. dr. Dumitru Stăniloae, Institutul de arte grafice „Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947, p. 250. Cf. G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. II, pp. 38-39.

Tatălui sau, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, „la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Ef. 4, 13)⁴⁰⁵.

Sfântul Apostol Iacov subliniază caracterul eliberator al unității dintre credință și fapte, unitate asemenea celei dintre trup și suflet (Iac. 2, 26) care, adăugăm noi, se unesc prin inimă, așa cum credința și faptele se unesc prin iubire. Credința discursivă, lipsită de fapte, este fățarnică pentru că, atunci când subiectul ei este încercat, el face diferență între cel sărac și cel bogat⁴⁰⁶ și nu-l ajută concret pe cel aflat în nevoie⁴⁰⁷. Într-un mod asemănător, faptele lipsite de orientarea unei credințe autentice sunt fragmentare: aceeași persoană face și lucruri bune, și lucruri rele⁴⁰⁸. Aceasta este trăsătura multor oameni care se consideră morali, fără a fi credincioși: lipsindu-le puterea integratoare și unificatoare a credinței și a harului, ei au o bună-cuviință formală în anumite aspecte ale vieții lor concomitent cu o decadență în altele, mai ales de ordin interior.

Prin urmare, credința fără fapte ne ține în robia egoismului, iar faptele fără credință ne duc în robia păcatului. Doar unitatea credință-fapte ne eliberează, de aceea Sfântul Apostol Iacov ne îndeamnă: „Așa să graiți și așa să lucrați, ca unii care veți fi judecați prin legea libertății” (Iac. 2, 12).

⁴⁰⁵ G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. II, pp. 52-53.

⁴⁰⁶ „Frații mei, nu căutând la fața omului să aveți credința în Domnul nostru Iisus Hristos, Domnul slavei. Căci, dacă va intra în adunarea voastră un om cu inele de aur în degete, în haină strălucită, și va intra și un sărac, în haină murdară, iar voi puneți ochii pe cel care poartă haină strălucită și-i ziceți: Tu șezi bine aici, pe când săracului îi ziceți: Tu stai acolo, în picioare, sau: Șezi jos, la picioarele mele, n-ați făcut voi oare, în gândul vostru, deosebire între unul și altul și nu v-ați făcut judecători cu socoteli viclene? Ascultați, iubiții mei frați: Au nu Dumnezeu i-a ales pe cei ce sunt săraci în ochii lumii, dar bogați în credință și moștenitori ai Împărăției pe care a făgăduit-o El celor ce Îl iubesc? Iar voi ați necinstit pe cel sărac! Oare nu bogații vă asupresc pe voi și nu ei vă târăsc la judecăți? Nu sunt ei cei ce hulesc numele cel bun întru care ați fost chemați? Dacă, într-adevăr, împliniți legea împărătească, potrivit Scripturii: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși», bine faceți; iar de căutați la fața omului, faceți păcat, și legea vă osândește ca pe niște călcători de lege” (Iac. 2, 1-9).

⁴⁰⁷ „Ce folos, frații mei, dacă zice cineva că are credință, iar fapte nu are? Oare credința poate să-l mântuiască? Dacă un frate sau o soră sunt goi și lipsiți de hrana cea de toate zilele, și cineva dintre voi le-ar zice: Mergeți în pace! Încălziți-vă și vă săturați, dar nu le dați cele trebuincioase trupului, care ar fi folosul? Așa și cu credința: dacă nu are fapte, e moartă în ea însăși” (Iac. 2, 14-17).

⁴⁰⁸ „Pentru că cine va păzi toată Legea, dar va greși într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat față de toate poruncile. Căci Cel ce a zis: «Să nu săvârșești adulter», a zis și: «Să nu ucizi». Și dacă nu săvârșești adulter, dar ucizi, te-ai făcut călcător de lege” (Iac. 2, 10-11).

Dacă judecata te va găsi liber de egoism și de păcat, atunci te vei mântui, iar credința și faptele se vor contopi definitiv în iubire, care este starea vieții viitoare.

Faptele bune sunt împlinirea poruncilor lui Hristos, ele sunt rodul ascultării de voia lui Dumnezeu și conduc la arătarea pe pământ, prin Biserică, a vieții dumnezeiești: Dumnezeu Cel întreit în Persoane unifică prin iubire umanitatea credincioasă ce subzistă într-o multitudine de persoane. Problema care se ridică este cum poate fi alăturată ideea de libertate de ideea de lege sau ascultare. Trebuie avut în vedere că expresia scripturistică „legea libertății”⁴⁰⁹ precede cu multe veacuri perioadă modernă a drepturilor și libertăților individuale, de aceea conferă atât libertății, cât și legii sensuri spirituale și nu juridice. Faptele credinței sunt faptele libertății sau ascultarea de legea lui Hristos este ascultarea de legea libertății, deoarece: (1) omul nu este constrâns spre acestea, este liber să le facă sau nu; dar (2) prin lucrarea lor, omul devine cu adevărat liber spiritual și se menține în libertatea Duhului Sfânt⁴¹⁰.

Faptele însuflite de credință se deosebesc de cele cerute de un cod de etică, deoarece nu au doar o țință morală, ci și ontologică: ele sunt fapte moral bune, dar mai sunt și mijloace reale de ridicare a firii omenești în ordinea harului și a libertății⁴¹¹. De aceea, prin faptele credinței nu înțelegem un set bine delimitat de canoane sau legi cu caracter moral-juridic, ci mai degrabă trepte spre o nouă făptură. În sens restrâns, faptele credinței se cuprind în cele două porunci ale iubirii, după cuvântul Domnului: „«Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău». Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși». În aceste două porunci se cuprind toată Legea și Prorocii” (Mt. 22, 37-40). În sens larg, faptele credinței sunt viața lui Hristos pe care noi o însușim și o trăim cu ajutorul Lui: ne botezăm cu Hristos, postim și ne rugăm asemenea Lui, Îl chemăm la nunta noastră, îi ajutăm pe cei bolnavi, săraci sau căzuți spiritual, vestim Evanghelia Lui, iertăm precum El a iertat, mergem în lăcașul sfânt la fel ca El și toate celelalte, culminând cu participarea la Cina Sa cea de Taină (Liturghia sau Euharistia), cu faptul că murim împreună cu Hristos față de păcat și înviem împreună cu El la viața cea adevărată.

⁴⁰⁹ Sau după alte traduceri „legea care eliberează”, „legea care dă libertate”.

⁴¹⁰ G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. II, p. 49.

⁴¹¹ *Ibidem*, pp. 120-121.

Atunci când omul împlinește o poruncă a lui Hristos se împărtășește de lucrarea sau energia Sa dumnezeiască, căci El este prezent tainic în poruncile Sale. Astfel, calea de a ne întâlni cu Dumnezeu și de a fi în comuniune cu El este lucrarea faptelor bune⁴¹², deoarece ele sunt lucrări sinergice ale omului și ale Duhului Sfânt⁴¹³. Cum ar putea să se nască omul din apă și din Duh, fără Duhul Sfânt? Sau cum ar putea omul să-și răstignească „trupul împreună cu patimile și cu poftetele” (Gal. 5, 24) fără puterea harului?

Mântuirea nu este rodul unei vieți morale, ci viața morală este rodul sau arătarea mântuirii, adică a omului nou în Hristos, plin de harul Duhului Sfânt⁴¹⁴. Așa spune Sfântul Apostol Pavel: „Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția” (Gal. 5, 22-23). Toate acestea sunt daruri ale lui Dumnezeu pentru cel care se angajează liber la conlucrarea cu harul. Desigur că stăruința în virtute aduce și mai mult har, în timp ce faptele trupului, „adulter, desfrânare, necurăție, destrăbălare, închinare la idoli, fermecătorie, vrajbe, certuri, zavistii, mâinii, gâlcevi, dezbinări, eresuri, pizmuri, ucideri, beții, chefuri și cele asemenea acestora” (Gal. 5, 19-21), Îl întristează pe Duhul Sfânt și pierde harul.

7.2. Unitatea dintre credință și faptele bune

În subpunctul anterior am arătat, pornind de la câteva texte scripturistice și patristice, că faptele bune decurg din credință, rămân în strânsă legătură cu ea și au ca scop realizarea comuniunii de iubire între oameni și a lor cu Dumnezeu în Biserică. În continuare vom argumenta faptul că unitatea dintre credință și faptele bune izvorăște, pe de o parte, din aceea că subiectul lor este persoana omenească, iar pe de altă parte, din caracterul lor hristocentric, pnevmatic și eclesial.

---

⁴¹² *Ibidem*, p. 51.

⁴¹³ *Ibidem*, pp. 120-121.

⁴¹⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 35.

7.2.1. Credința și faptele bune sunt unite în persoana umană⁴¹⁵

Omul este definit teologic ca persoană, un concept a cărui unitate și dinamicitate reflectă legătura firească dintre credință și faptele bune. Etimologic, cuvântul „persoană” vine din limba greacă și este alcătuit din prepoziția πρὸς (către, spre, în direcția) și rădăcina ὤψ, care este comună termenilor: privire (ὄμμα), ochi (ὄφθαλμός), înfățișare, chip și față (ὄψις). Împreună formează cuvântul compus πρὸς-ὤψον: „am privirea, fața ațintită spre cineva sau spre ceva, mă aflu față-n față cu cineva sau cu ceva”⁴¹⁶.

Conceptul teologic de persoană a fost precizat de-a lungul secolelor IV-VII de către Sfinții Părinți, mai ales în lupta cu ereziile. Atunci când vorbim de Dumnezeu și de om, esența (dumnezeirea sau umanitatea) există numai în persoane, iar persoana este alteritatea absolută din punctul de vedere al caracteristicilor comune ale esenței. Sfinții Părinți au subliniat diferența dintre persoană, ca alteritate absolută, și esență, ca fapt al generalului, ca specie și comuniune de caracteristici particulare⁴¹⁷.

Persoana arată simultan două lucruri care, la prima vedere, sunt contradictorii: particularitatea și comuniunea. A fi o persoană este fundamental diferit față de a fi un individ sau o personalitate⁴¹⁸, căci o persoană nu poate fi concepută în sine, ci numai în relația sa⁴¹⁹. Persoana umană este modul de existență al firii umane. Taina persoanei este că în ea alteritatea și comuniunea nu sunt contradictorii, ci coincid una cu cealaltă. De aceea adevărul comuniunii, spune teologul Ioannis Zizioulas, „nu duce la soluția diversității ființelor în vastul ocean ființial, ci la afirmarea alterității lor în și prin iubire. Astfel, în contextul comuniunii, opusul alterității este divizarea”⁴²⁰.

Persoana se definește ca raportare și ca deschidere intențională și indică orientarea spre cineva. Pornind de la sensul etimologic, persoana

⁴¹⁵ Aspecte din acest subpunct au fost preluate din lucrarea noastră de disertație *Ipostaze ale globalizării în societatea contemporană. O perspectivă a Teologiei Morale*, 2014, nepublicată, susținută la finalul programului de Master „Teologie Sistematică în context contemporan”, în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. O analiză extinsă oferă lucrarea dlui prof. Vasile CRISTESCU, *Persoană și comuniune în creștinism și filosofie*, Ed. Tehnopress, Iași, 2008, pp. 15-48, 136-232.

⁴¹⁶ Christos YANNARAS, *Persoană și Eros*, trad. de Zenaida Luca, Ed. Anastasia, București, 2000, p. 21; cf. Ch. YANNARAS, *Libertatea moralei*, p. 15.

⁴¹⁷ Ch. YANNARAS, *Persoană și Eros*, p. 32.

⁴¹⁸ Cu sensul de om prestigios, valoros prin meritele sale.

⁴¹⁹ I. ZIZIOULAS, *Ființa eclezială*, p. 107.

⁴²⁰ *Ibidem*, p. 113.

exclde posibilitatea de a fi interpretată ca individualitate în sine, în afara legăturii cu alte persoane. Așa cum scrie teologul Ch. Yannaras, „relația este diferența specifică a persoanei, este ceea ce definește o persoană, este ceea ce o diferențiază radical de conceptul individualității statice”⁴²¹.

Definită ca relație, diferită de individualitatea statică și distinctă de esență, persoana se împlinește în credința care prin faptele bune lucrează iubirea. Persoana este întemeiată pe această libertate a unei legături imediate și existențiale cu Dumnezeu⁴²² și se împlinește prin faptele bune, care sunt viața persoanei, forma concretă de deschidere a ei spre Dumnezeu și spre semenii.

Antropologia ortodoxă consideră că fundamental pentru om este faptul că a fost creat după chipul lui Dumnezeu și trebuie definit în raport cu El. Omul este persoană, adică o existență distinctă a firii umane aflată în legătură cu Creatorul său, fie ea pozitivă sau negativă. Dacă alte științe îl descriu pe om pornind de la univers și de la ființele vii, de la structura sa biologică și psihică sau de la realizările și limitele sale, teologia îl definește pe om pe baza Revelației⁴²³.

De aici se desprinde caracterul de persoană al omului, de ființă rațională și cuvântătoare capabilă să intre în dialog și în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii săi. Persoana este liberă față de spațiu, timp și condiționările naturii, dar nu în sensul că nu trăiește în spațiu și timp și că nu funcționează după legile naturale, ci pentru că le poate subordona și transcende pe toate acestea prin credința în Dumnezeu exprimată în faptele bune, care îl conduc la împlinirea sa în cadrul comuniunii cu semenii săi și cu Dumnezeu⁴²⁴.

Fundamentul persoanei omenești este faptul că ea poate dialoga: omul vorbește, Îl cheamă pe Dumnezeu, Îl caută prin rațiunile Lui care sunt sădite în creație și în istorie, Îl ascultă și Îi răspunde prin cuvinte și fapte. De asemenea, omul comunică și cu celelalte persoane umane, pentru că împlinirea și adevărul ființei sale sunt tocmai comuniunea⁴²⁵ și dăruirea de sine⁴²⁶.

⁴²¹ Ch. YANNARAS, *Persoană și Eros*, p. 21.

⁴²² †DANIEL, *Teologie și spiritualitate*, p. 109.

⁴²³ *Ibidem*.

⁴²⁴ Ch. YANNARAS, *Libertatea moralei*, p. 14.

⁴²⁵ Comuniunea este unitatea prin iubire a celor care au aceeași credință. Comuniunea este o legătură puternică, trainică și interioară. Cf. Acad. I. COTEANU, Dr. L. MAREȘ (ed.), *Dicționarul explicativ al limbii române*, <https://dexonline.ro/definitie/comuniune/850291>, 05.05.2017.

⁴²⁶ †DANIEL, *Teologie și spiritualitate*, pp. 112-113.

12.

Credința creștină într-o societate postmodernă

12.1. Care este rolul credinței în societate?

În general, credința religioasă influențează societatea, politica și economia. De exemplu, popoarele cu o credință panteistă au conservat și din considerente religioase structuri și tradiții injuste social sau discriminatorii din punct de vedere economic, etnic, sau față de sclavi și femei. Raportul Fundației „Walk Free”, *The Global Slavery Index*⁹¹⁰, estimează că în anul 2016 existau 45,8 milioane de sclavi în lumea întreagă, dintre care: 18,3 milioane în India, 3,3 în China, 2,1 în Pakistan, 1,5 în Bangladesh. Nici statele majoritar musulmane nu garantează societăți libere și drepte, ci mai degrabă marcate de represiune și control: în Uzbekistan, al șaselea stat producător de bumbac pe plan mondial, în fiecare an în timpul recoltei peste un milion de oameni sunt forțați să muncească pe plantații.

Și credința creștină a inspirat, și o va face și în viitor, sistemele economice și sociale. Dar întrucât în al doilea mileniu credința creștină a luat mai multe forme confesionale și fragmentare, mai depărtate sau mai apropiate de fundamentul apostolic și patristic al primului mileniu, atunci și influența credinței creștine asupra societății și economiei a fost diversă și nu în toate privințele benefică.

În acest sens a fost intens dezbătută și analizată legătura dintre credința protestantă, de tip pietist, și sistemul capitalist în anumite principii ale sale⁹¹¹. Credința protestantă, în special în forma calvină, pretinde de la cei credincioși, pe care îi proclamă mântuiți, dovezi clare, palpabile, măsurabile ale acestei alegeri din partea lui Dumnezeu. Credința și morala pe

---

⁹¹⁰ <http://www.globalslaveryindex.org/>, 21.06.2016.

⁹¹¹ Richard Henry TAWNEY, *Religion and the Rise of Capitalism*, The New American Library, New York, 1963; Max WEBER, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, trad. de Ihor Lemnij, Ed. Humanitas, București, 1993.

care aceasta o inspiră trebuie să fie eficace din punctul de vedere al muncii, al aptitudinilor, al banilor, al datoriilor civice. Dacă ești credincios, ales și mântuit, atunci trebuie să fii muncitor, bogat, talentat, corect și drept. În viziunea protestantă, munca și banii câștigați nu se mai raportează la nevoile omului, ci sunt o cerință a credinței⁹¹². Munca și banii nu trebuie să se sfârșească, ci mereu să se acumuleze ca semn al binecuvântării divine.

Aplicarea acestei credințe cu accentul ei moralist și pietist are cel puțin trei mari urmări nefaste. Ea duce la degradarea mediului înconjurător, care nu are o semnificație teologică deosebită pentru această credință și este exploatat pentru sporirea continuă a bogăției. Duce la inechitate economică, pentru că cei care nu pot munci, cei care nu au succes financiar sau cei a căror muncă este prost plătită sunt pe cale de consecință asimilați celor pierduți sau blestemați de Dumnezeu⁹¹³, iar fără reglementări socio-economice adecvate decad tot mai mult. Și, cel mai important pentru teologie, acest tip de credință transformă creștinismul într-un cod de etică orizontal, individual, convențional, închis în imanent, fără ontologie, eshatologie și eclesiologie autentice.

Teologia ortodoxă consideră că morala și credința creștină nu propun, nu contestă și nu sprijină nici un sistem politic sau economic. Impunerea sau propunerea credinței creștine în lume, cu scopul de a crește prosperitatea sau de a combate probleme sociale, ar fi o deturnare și o falsificare a ei⁹¹⁴. Cu toate că lumea se va transforma în bine cu cât mai mulți oameni vor face voia lui Dumnezeu, totuși credința nu țintește spre un sistem politic, ci spre Împărăția lui Dumnezeu.

Creștinismul, în esența lui, nu poate fi redus la nici o doctrină socială⁹¹⁵, pentru că nu este un cod de reguli precise de ordin social. Desigur, în istorie au fost destule curente, mișcări și revoluții care s-au revendicat a fi creștine. Într-o anumită măsură și în unele puncte au fost inspirate de creștinism, dar în ansamblul lor ele au fost un compromis efemer între principiile credinței și starea păcătoasă a oamenilor⁹¹⁶. Cele mai importante orientări socio-economice, capitalismul și comunismul, deși cuprind câteva idei creștine, își au rădăcina în Iluminism.

⁹¹² Ch. YANNARAS, *Libertatea moralei*, p. 137.

⁹¹³ *Ibidem*.

⁹¹⁴ G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. II, p. 38.

⁹¹⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 105.

⁹¹⁶ Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Creștinismul și viața socială”, în: Pr. D. STĂNILOAE, *Națiune și Creștinism*, pp. 176-177; G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. III, pp. 5-6.

Biserica este expresia credinței, purtătoarea și locul de trăire al ei, precum și singura structură organică ce poate fi pusă în strânsă legătură cu ea. Credința și Biserica nu pot fi una fără alta. Biserica nu oferă un mod de organizare socială (care este o formă), ci harul înnoitor al Duhului Sfânt (care este o energie). Ea nu este servitoare a statului⁹¹⁷ și nu țintește îmbunătățirea la suprafață a oamenilor și a societății, ci o schimbare interioară și esențială asumată personal⁹¹⁸. Transfigurarea personală sinceră face ca în interiorul Bisericilor locale problemele lumii să fie mai puțin prezente. Dar Biserica nu concurează statul, societatea, politica sau economia, ea este împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu care nu va fi nimicită niciodată (cf. Dan. 2, 44), în timp ce toate celelalte se vor schimba. Ea lucrează autentică înfrățire a oamenilor⁹¹⁹ care se va împlini deplin în eshaton, fiind un model pentru lume.

În profunzimea ei, credința creștină nu este sistem sau doctrină, nici religie⁹²⁰ sau ideologie⁹²¹, ci este duh și viață (In 6, 63): este duhul iubirii semenilor noștri, în acord cu adevărul că fiecare persoană umană are o valoare nesfârșită, fiind icoana Creatorului⁹²². Credința creștină nu este condiționată de timp și loc, de rasă, gen, stare socială sau culturală, pentru că adevărul ei se regăsește în firea umană. Dacă omul are conștiința curată, atunci el simte întregul acestei credințe ca fiind în lăuntru lui, sădit acolo dintru început, nu ca venind din afară⁹²³.

În schimb, un sistem politic, economic sau social este o creație umană condiționată de timp și spațiu: oferă soluții unor probleme specifice unei anumite epoci, unei anumite societăți, care probabil nu se potrivesc unei alte vremi și altei regiuni. Omenirea în ansamblul ei, dar și popoarele ce o formează au traversat și vor traversa pe mai departe diverse orânduirii sociale, în acord cu nivelul cultural și spiritual pe care l-au

⁹¹⁷ G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. IV, p. 62.

⁹¹⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 106.

⁹¹⁹ Pr. D. STĂNILOAE, „Creștinismul și viața socială”, p. 178.

⁹²⁰ Pr. Gh. POPA, *Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*, pp. 210-211; Ch. YANNARAS, *Contra religiei*, p. 172.

⁹²¹ Pr. Gh. POPA, *Teologie și demnitate umană*, pp. 137-141.

⁹²² Pr. D. STĂNILOAE, „Creștinismul și viața socială”, pp. 176-177; G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. III, p. 106.

⁹²³ Pr. Eugen DRĂGOI, Pr. Ninel ȚUGUI (ed.), *Celălalt Noica – mărturii ale monahului Ra-fail, însoțite de câteva cuvinte de folos ale Părintelui Symeon*, Ed. Anastasia, București, 1994, p. 25; Pr. Gh. POPA, *Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne*, p. 26.

atins⁹²⁴. Credem că acest nivel va fi cu atât mai înalt și mai luminos cu cât vor fi mai mulți trăitori ai credinței creștine.

Credincioșii practicanți alcătuiesc de regulă cercuri restrânse în cadrul marilor comunități umane și de aceea sunt asemănați de Mântuitorul cu aluatul ce dospește toată frământătura⁹²⁵, cu sarea pământului⁹²⁶ și cu lumina din sfeșnic ce luminează casa omenirii⁹²⁷. Toate aceste imagini simbolice arată puterea și energia extraordinară a credinței creștine:

- de a inspira, de a unifica și largi (aluatul);
- de a corecta și păzi (sarea ajustează gustul mâncării și o ferește de stricăciune);
- și de a lumina și conduce spre noi zări (lumina sfeșnicului) comunitățile umane și viața lor pe toate planurile.

Această raportare a credinței la realitatea socio-economică este specifică Ortodoxiei. Ea a păstrat cu fidelitate și integritate sensul apostolic și patristic al credinței creștine, având o viziune duhovnicească despre de om și lume. Biserica Ortodoxă a purtat această moștenire din generație în generație, învățându-i pe fiii săi credința ca relație personală concretă cu Dumnezeu în Biserica Sa, care se adâncește dinamic în viața morală. De-a lungul istoriei, credincioșii ortodocși au trăit în diverse orânduirii sociale. De aceea, experiența bimilenară a Ortodoxiei determină detașarea ei de promisiunile ideologiilor politice⁹²⁸, fie de dreapta sau de stânga. Totuși credincioșii nu se izolează de restul lumii și sunt o prezență în societate. Ei inspiră benefic parcursul ei, arătând cu glas profetic drumurile greșite pe care poate aluneca și evitându-le fiecare în viața sa personală.

Consumismul și abuzul naturii înconjurătoare sunt două puncte cheie la care Ortodoxia atrage atenția și pentru care propune un remediu personalist și spiritual. O astfel de problemă se rezolvă pornind de la propria

⁹²⁴ Pr. D. STĂNILOAE, „Creștinismul și viața socială”, pp. 176-177.

⁹²⁵ „Asemenea este Împărăția cerurilor aluatului pe care, luându-l, o femeie l-a ascuns în trei măsuri de făină, până ce s-a dospit toată” (Mt. 13, 33); „Cu ce voi asemăna Împărăția lui Dumnezeu? Asemenea este aluatului pe care, luându-l, femeia l-a ascuns în trei măsuri de făină, până ce s-a dospit totul” (Lc. 13, 20-21).

⁹²⁶ „Voi sunteți sarea pământului; dacă sarea se va strica, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni” (Mt. 5, 13).

⁹²⁷ „Voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârful de munte să se ascundă. Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Mt. 5, 14-16).

⁹²⁸ Ch. YANNARAS, *Libertatea moralei*, p. 231.

persoană, de la modul cum înțelegem, prețuim și folosim realitatea naturală. Credința repune în echilibru nevoile proprii cu nevoile semenilor și cu nevoile naturii. Omul credincios se ridică mai presus de firea sa și de instinctele care o conservă.

Acest mod de a fi, în care ne preocupăm de ceilalți și de mediul înconjurător, îl învățăm în Ortodoxie în cadrul comunității euharistice: episcopie sau parohie⁹²⁹. În comunitatea de credință învățăm să mulțumim pentru tot ce avem și pentru tot ce ne înconjoară. Dacă totul este darul lui Dumnezeu, atunci este firesc ca toate să se întoarcă la El. De aceea, în Biserică le oferim înapoi lui Dumnezeu prin rugăciune, Euharistie și ajutorarea celor uitați din societate. Tot aici mai învățăm că întregul univers este locul sacru al prezenței lui Dumnezeu prin energiile Sale necreate. Pornind de la aceste principii, trăite de tot mai mulți oameni ai credinței, o nouă suflare poate ridica justiția socială, munca, politica, știința și economia în slujirea vieții și a adevărului.

Având în vedere aceste aspecte socio-economice, considerăm că rolul credinței creștine în societatea postmodernă este unul important. Fiecare creștin care se angajează sincer pe calea credinței în Biserică reprezintă o șansă pentru o societate mai bună. Din nefericire, modul de viață specific postmodernității este individual, tehnologic și orientat spre consum ca răsplată a timpului considerabil petrecut muncind⁹³⁰. Relațiile care îl caracterizează sunt mai puțin personale, de comuniune, cât sunt de ordin formal sau profesional⁹³¹, omul fiind un punct dintr-un sistem. În prezent nu mai există o diferență în acest sens între bărbat și femeie, pentru că în ultimul secol rolul economic al femeilor a crescut, făcând ca timpul petrecut de ele în familie sau în comunitatea de credință să scadă tot mai mult⁹³². Toate conduc spre o criză a instituției familiei.

În trecut, când omul trăia mult mai aproape de natură, căsătoria era firesc asumată și raportată la ritmul universal al naturii. Însămânțarea, creșterea și recoltarea din lumea agrară aveau ecou fidel în întâlnirea bărbatului cu femeia, întemeierea familiei și nașterea copiilor. Simțindu-se parte

---

⁹²⁹ *Ibidem*, p. 231.

⁹³⁰ O lectură extinsă asupra modului de viață postmodern ne oferă David HARVEY, *Condiția postmodernității. O cercetare asupra originilor schimbării culturale*, trad. de Cristina Gyurcsik, Irina Matei, Ed. Amarcord, Timișoara, 2002 și John TOMLINSON, *Globalizare și cultură*, trad. de Cristina Gyurcsik, Ed. Amarcord, Timișoara, 2002.

⁹³¹ Ch. YANNARAS, *Libertatea moralei*, p. 177.

⁹³² James KURTH, „A Tale of Two Collapses: The Twin Declines of the Christian Faith and the Traditional Family”, în: *Harvard Theological Review*, vol. 106 (2013), nr. 4, p. 485.

din universul cosmic, omul trăia căsătoria și familia drept conținut și împlinire esențială a vieții lui⁹³³. Omul se împlinea printr-o relație personală iubitoare și roditoare. În timpul mai nou, legătura organică dintre om și realitatea naturală s-a destrămat. Omul este mai mult rațional decât iubitor, mai mult individualist decât comunional. El nu mai urmează fidel ritmul cosmic al vieții, ci, prin puterea tehnologiei, își supune universul natural nevoilor proprii. În acest sens remarcăm și răspândirea mijloacelor contraceptive⁹³⁴ care au diminuat caracterul personal și roditor al relației conjugale, separând-o tot mai mult de angajamentul căsătoriei și de nașterea copiilor. În plus, mulți tineri consideră căsătoria și copiii o povară, o piedică în calea realizării unor obiective individuale, de aceea își întemeiază o familie tot mai târziu în viață sau chiar deloc.

Toate acestea constituie provocări la care credința creștină poate da un răspuns, poate oferi vindecare, dacă este asumată ca unitate între relația personală cu Dumnezeu și participarea în comunitatea Bisericii la Sfintele Taine. Doar așa ea îl va reorienta pe omul contemporan de la o atitudine individualistă spre un mod de viață în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii. Pentru că numai viața trăită în iubire jertfelnică pentru alții și pentru Dumnezeu este cu adevărat împlinită și fericită.

12.2. Societatea virtuală ca surogat al comuniunii interumane autentice

În continuarea aspectelor sociale prezentate mai sus este potrivit să notăm câteva aspecte legate și de o posibilă societate virtuală. În ultimele decenii, importanța tehnologiilor informatice sau virtuale a crescut, acaparând tot mai mult timpul, energia și atenția oamenilor.

Una dintre realizările de seamă ale progresului tehnologic, care a reușit să abolească într-un anumit fel spațiul, este internetul – o rețea globală de calculatoare și alte aparate digitale interconectate conform unor protocoale de comunicare. El este unic și uriaș și chiar dacă din punct de vedere

⁹³³ Ch. YANNARAS, *Libertatea moralei*, p. 177.

⁹³⁴ J. KURTH, „A Tale of Two Collapses...”, pp. 485-486.

tehnic poate fi localizat în milioanele de servere de pe tot globul, totuși el dă utilizatorilor impresia unei imense lumi sau societăți virtuale⁹³⁵.

Omul contemporan întreține o mare parte din relațiile sale sociale în acest plan utopic⁹³⁶ (literal – fără loc) în care nu este prezent fizic, ci prin intermediul unui profil creat de el. Dat fiind faptul că noi comunicăm atât de mult prin gesturi, privire și întreaga prezență fizică, lipsa acestora limitează mult comunicarea virtuală și accentuează importanța profilului creat de noi pe diverse rețele de socializare⁹³⁷. Aceste rețele sau locuri de întâlnire virtuală sunt nelocalizate și supuse doar timpului: fiecare utilizator are un *timeline* – o cronologie a acțiunilor sale din mediul virtual. Denumirile rețelelor virtuale scot în evidență trăsăturile lor: Facebook (afișarea unor fețe, autoafirmarea unei imagini străine de realitate de multe ori), Twitter (literal înseamnă agitație, freamăt, vorbărie – arată un loc aglomerat de discuții libere), Instagram (posibilitatea de a comunica instant o informație unui număr nesfârșit de utilizatori, fapt nerealizabil în condiții naturale), Yahoo (euforia interacțiunii), Youtube (tu-televizor, faptul că poți fi în centrul atenției prin materialul video postat de tine), Google plus (faptul că informațiile, fotografiile și întreg ansamblul de date disponibil în rețea este nesfârșit și în fiecare clipă i se adaugă alte și alte noi date).

Timpul petrecut pe aceste rețele este foarte mare, mai ales de către tineri, de aceea și influența lor asupra modului de a gândi este pe măsură⁹³⁸. În primul rând, interacțiunea cu ceilalți printr-un profil virtual stimulează mult individualismul, nevoia autoafirmării. Succesul acestor rețele stă tocmai în faptul că oferă iluzia celebrității⁹³⁹. Este creată impresia unei competiții pentru promovarea imaginii proprii, iar legătura autentică dintre oameni piere. Taina persoanei umane nu poate fi cuprinsă sub nici o formă într-un profil virtual. În al doilea rând, posibilitatea de a fi în

---

⁹³⁵ Expresia „realitate virtuală” definește, din punct de vedere strict tehnic, un mediu artificial creat de calculator în care utilizatorul este introdus prin aparate speciale de vedere ce îi oferă impresia de prezență reală în acel ambient. În cadrul analizei noastre vom folosi sintagma „realitate virtuală” într-un sens mai larg: mediu informatic de întâlnire al oamenilor. Teodor Baconschi folosește sugestiv și expresia „realitate secundă” pentru a desemna lumea internetului; cf. Teodor BACONSCHI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, Ed. Humanitas, București, 2015, p. 85.

⁹³⁶ G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. IV, p. 37.

⁹³⁷ T. BACONSCHI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, p. 39.

⁹³⁸ G. MANTZARIDIS, *Morala creștină*, vol. IV, p. 54-55.

⁹³⁹ T. BACONSCHI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, pp. 40-43.

legătură rapidă cu atât de mulți oameni conduce la o criză a suprainformării. Utilizatorii aruncă în eter numeroase date personale și sunt covârșiți de multe altele care vin de acolo spre ei. Impresia generală este că toată lumea știe ce face toată lumea.

Aceste aspecte îl conduc pe omul de azi la o abandonare treptată a întâlnirii cu ceilalți față către față⁹⁴⁰ și a depunerii vreunui efort pentru aflarea de informații. Acestea vin prefabricate prin mediul virtual. Astfel, în gândirea utilizatorilor se inoculează ideea că adevărul este accesibil oricui și oricând, el nu vine de la un alt om sau dintr-o carte. Autoritatea unui profesor sau preot nu se mai justifică, din cauza concepției că ceea ce oferă ei se găsește și pe internet⁹⁴¹ sau din cauză că misiunea lor este denigrată de mulți. Generalizarea atacurilor la persoanele publice în mediul online conduce la degradarea ideii de elite morale sau intelectuale, reduce încrederea în instituțiile publice și inspiră o lipsă de implicare civică și un pesimism social⁹⁴². Pe firul acesta se ajunge la conștiința falsă că „internautul” se pricepe la cele mai diverse domenii, inclusiv teologie.

În realitate însă, aflarea adevărului nu este un transfer de informații, ci însușirea unui mod de viață și necesită întâlnirea autentică cu un om sau cu o comunitate care cunoaște și trăiește deja adevărul. Aceasta implică necesitatea unei ierarhii și a autorității ei. Din nefericire, obișnuința cu informațiile simple, dar foarte numeroase, din mediul virtual face ca oamenii contemporani și tinerii în special să fie puțin receptivi la cuvântul scris, la prezentări complexe sau argumentări filosofice și teologice⁹⁴³.

Mijloacele de comunicare virtuală utilizate fără măsură și fără discernământ formează un om nou, *homo videns*, deosebit de *homo sapiens*, care ajunge rob post-gândirii, devenind incapabil de a raționa, de a interpreta critic realitatea, de a participa la viața comunității⁹⁴⁴. Copiii și tinerii sunt cei mai afectați⁹⁴⁵. Ei ajung să prefere jocului în aer liber spațiul virtual,

⁹⁴⁰ *Ibidem*, p. 27.

⁹⁴¹ *Ibidem*, p. 80.

⁹⁴² *Ibidem*, p. 83.

⁹⁴³ J. KURTH, „A Tale of Two Collapses...”, p. 485; T. BACONSCHI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, p. 83.

⁹⁴⁴ Cf. Giovanni SARTORI, *Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, trad. de Mihai Elin, Ed. Humanitas, București, 2005.

⁹⁴⁵ Cf. Virgiliu GHEORGHE, Nicoleta CRIVEANU, Andrei DRĂGULINESCU, *Efectele micului ecran asupra minții copilului*, Ed. Prodomos, București, 2008; Virgiliu GHEORGHE, *Efectele televiziunii asupra minții umane*, Ed. Prodomos, București, 2008; Idem, *Știința și războiul sfârșitului de civilizație. Despre armele mediatice care ne pun în pericol viața*, Ed. Prodomos, București, 2013.

jocurile video, filmele, televizorul și internetul. De aceea capacitatea lor de a citi, înțelege și reda un mesaj este redusă. Iar activitățile ce țin de viața morală: rugăciunea personală sau din biserică, lectura, comuniunea prin vorbire cu părinții sau alți oameni și faptele bune devin plictisitoare pentru ei.

Observăm, de asemenea, că responsabilitatea fiecăruia pentru ceea ce spune sau face în spațiul virtual este scăzută⁹⁴⁶, rețelele de socializare fiind prin excelență un loc de bârfă⁹⁴⁷: poți denigra pe cineva mințind, iar minciuna ta să se răspândească cu viteza luminii și totuși cu greu poți fi tras la răspundere. Cercetările au arătat că ceea ce nu avem curaj să spunem în față aruncăm cu ușurință în mediul online. Lipsa prezenței fizice reduce autocenzura de bun simț și amplifică invidia și resentimentele⁹⁴⁸. Practic, patimile din viața reală se transpun mărite și adaptate în spațiul virtual⁹⁴⁹. Trist este faptul că rețelele de socializare au condus și la distrămarea unor familii prin intrigile și suspiciunile pe care le stârnesc⁹⁵⁰.

Structurarea rețelelor de socializare este orizontală, fiecare utilizator având aceleași unelte și posibilități de a se promova și de a intra în legătură cu ceilalți. Unii analiști au asemănat spațiul virtual cu un fagure fără margini, fără centru și fără ierarhie⁹⁵¹. Aceasta creează impresia unei egalități desăvârșite. Pe un subiect oarecare se pot pronunța atât un expert, cât și un neștiutor, dar dacă neștiutorul are mai mare audiență și mesajul său este mai bine promovat, atunci părerea lui va triumfa. Acest sistem de comunicare stimulează lipsa de responsabilitate și aduce un deserviciu cunoașterii adevărului. El inspiră în conștiința tinerilor îndoiala cu privire la alte tipuri de organizare care implică o ierarhie cu autoritate, precum și responsabilități clar definite.

Dezvoltarea spațiului virtual periclitează credința creștină și prin faptul că internetul este folosit ca mijloc de prozelitism, de comunicare a mesajului sectar sau neoreligios. Informația religioasă este tot mai accesibilă, dar adesea nu poartă autoritatea teologilor și a instituțiilor religioase tradiționale, puțină parte din ea fiind pe linia doctrinară oficială⁹⁵². Restul materialului religios este de obicei al noilor mișcări religioase, sincretiste.

---

⁹⁴⁶ T. BACONSCI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, p. 39.

⁹⁴⁷ *Ibidem*, p. 43.

⁹⁴⁸ *Ibidem*, p. 68.

⁹⁴⁹ *Ibidem*, p. 99.

⁹⁵⁰ *Ibidem*, p. 70.

⁹⁵¹ *Ibidem*, p. 108.

⁹⁵² Natalia VLAS, *Globalizarea și religia la începutul secolului XXI*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008, pp. 222-223.

Acestea au apărut tocmai ca răspuns la felul individualist de a fi al omului postmodern. Și unii sociologi⁹⁵³ au observat că în ultimele decenii religia a tins să se individualizeze. Prin internet, oamenii caută practici religioase alternative, individuale și neinstituționale, făcând o sinteză între diferite elemente religioase⁹⁵⁴. Această tendință spre sincretism, un fel de renaștere a gnosticismului antic, a dat naștere începând din modernitate unor sisteme filosofico-religioase precum New Age.

Spațiul virtual este, însă, și benefic vieții spirituale, făcând mai accesibile lucrări ale Sfinților Părinți, studii teologice, materiale educaționale, știri din viața Bisericii sau înlesnind legătura creștinilor cu parohia din care sunt temporar plecați. Reținem totuși că internetul face erezia mai virulentă și amenință păstrarea credinței creștine autentice⁹⁵⁵ prin faptul că relativizează în ochii utilizatorilor ideea adevărului suprem. Mediul virtual aduce în prim-plan experiența spirituală individuală și sincretismul religios, generând o dublă criză pentru credință: o criză de autoritate (oricine se poate considera expert în chestiuni religioase) și o criză de autenticitate (mai există oare o credință adevărată?)⁹⁵⁶.

Internetul este și un mijloc de informare în masă, în care marile corporații media se confruntă nu pentru aflarea adevărului, desigur, ci pentru o audiență cât mai mare. Informația se amestecă cu opinia și manipularea, iar interesele finanțatorilor intervin în demersul jurnalistic⁹⁵⁷. În general, în fluxul de știri ale agențiilor naționale, europene sau americane știrile despre creștinism sunt negative⁹⁵⁸. Sunt promovate intens scandalurile legate de membri ai ierarhiei sau de proprietățile Bisericii, dar sunt trecute sub tăcere marșurile pentru viață, activitatea filantropică sau persecutarea creștinilor în țările necreștine.

În general presa are standarde diferite pentru islam și creștinism. Este un fapt cunoscut public că în cadrul unor trusturi de presă, precum BBC, există reguli clare de protejare a sensibilității musulmanilor⁹⁵⁹: nu

⁹⁵³ Lorne L. DAWSON, Douglas E. COWAN, *Religion online: finding faith on the internet*, Routledge, 2004, pp. 2-3, apud N. VLAS, *Globalizarea și religia la începutul secolului XXI*, p. 225.

⁹⁵⁴ N. VLAS, *Globalizarea și religia la începutul secolului XXI*, p. 224.

⁹⁵⁵ *Ibidem*, p. 225.

⁹⁵⁶ *Ibidem*.

⁹⁵⁷ T. BACONSCI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, pp. 82-83.

⁹⁵⁸ Horia-Roman PATAPIEVICI, „Noua Europă și vocea care lipsește: creștinismul”, în: *Idei în dialog*, anul V (2009), nr. 1, p. 53.

⁹⁵⁹ *Ibidem*.

poți spune orice despre Coran și islam, chiar dacă este adevărat. În schimb, față de creștini nu sunt menajamente: Biblia poate fi subiect de glume, iar Bisericile creștine sunt socotite vinovate de diverse probleme ale omului prezent.

Unii analiști vorbesc chiar de o fobie față de creștinism, prezentă mai ales în conștiința factorilor de decizie la nivel european, dar totuși slab detectabilă în rândul populației de rând. Posibilele cauze ale acestei aver-siuni a elitelor politice, economice și din mass-media față de creștinism sunt de ordin social și psihologic: învinovățirea creștinismului pentru Holocaust, discriminare și imperialism; lipsa informării adecvate cu privire la viața Bisericilor creștine; suprapunerea credinței creștine cu doctrina politică creștin-democrată și, în general, influența catolicismului asupra politicului; menținerea concepției că progresul va duce la moartea religiei; reinterpretarea istoriei europene din prisma Iluminismului (Evul Mediu a fost rău, iar progresul a fost făcut prin lupta cu Biserica Catolică)⁹⁶⁰.

Toate aceste aspecte creează în mintea oamenilor care se informează de pe internet impresia vagă, dar sigură, că Biserica, creștinismul și teologia sunt vinovate. De ce anume? Nu se știe sigur, dar sunt vinovate.

Nu ne propunem aici să combatem toate acuzațiile istorice aduse credinței creștine. Totuși și teologia ortodoxă trebuie să nuanțeze câteva adevăruri istorice. Greșelile colonialiștilor europeni nu pot fi imputate credinței creștine. În alte momente ale istoriei, populații necreștine au ocupat diverse teritorii și au săvârșit la rândul lor nedreptăți. Diferența constă în dezvoltarea tehnică fără precedent a europenilor care a mărit impactul lor în teritoriile cucerite. De asemenea, dictaturile naționaliste sau comuniste nu sunt expresii ale credinței creștine, ci parodii sau degradări în politic ale unor învățături creștine: despre Mesia și eshaton sau despre egalitate pe baza naturii umane comune, la acestea adăugându-se multe idei păgâne. Dovadă stă faptul că ambele ideologii politice au urât creștinismul⁹⁶¹.

În concluzie, societatea virtuală este o caracteristică importantă a timpului nostru, care influențează în multe feluri viața creștinilor. Dacă sunt folosite abuziv, rețelele de socializare degradează comuniunea iubitoare și vie din familie și dintre oameni în general, propunând o falsă apropiere interumană, de fapt o autoafirmare narcisistă. Mijloacele de

⁹⁶⁰ *Ibidem*, p. 55.

⁹⁶¹ T. BACONSI, *Facebook. Fabrica de narcisism*, p. 154.

comunicare a informațiilor în mediul virtual cultivă, mai ales în mintea nematurizată a tinerilor, desconsiderarea autorității ierarhiei sociale, educaționale și eclesiale în favoarea autonomiei individuale. Prin abundență și pretenția de obiectivitate, dar în fond prin lipsa deontologiei mediatică, ele slăbesc simțul critic și spiritul cercetător în conștiința omului contemporan și pot fi folosite pentru a dezinforma, promovând necredința și starea de dezbinare în societate.